

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. XCVII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

roga, si quis potestatem tibi Deus faciat, vtrum velis viuere in macello, an in castris. At- A
 qui viuere, mi Lucili, militare est. Iraque hi qui iactantur, & per operosa atque ardua
 sursum atque deorsum eunt, & expeditiones periculossimas obeunt, fortes viri sunt,
 primoresque castrorum: isti quos ⁶ publica quies, aliis laborantibus molliter habet,
⁷ Turturilla sunt, tuti contumeliae causam.

EPIST. XCVII.

ET nunc, & olim, fuisse malos. Exemplum à iudicio Clodiano, quod ille nummis & adul-
 teriis corrumpit. De vi deinde Conscientiae, damnari ab ea mala, atque etiam puniri interno fla-
 gello aut morsu.

ERRAS, mi Lucili, si existimas nostri saeculi esse vitium, luxuriam & negligentiam B
 boni moris, & alia quae obiicit suis quisque temporibus. Hominum sunt ista, non
 temporum: nulla aetas vacauit à culpâ. Et si aestimare licentiam cuiusque saeculi inci-
 pias: pudet dicere, numquam apertius, quam coram Catone, peccatum est. Credat ali-
 quis pecuniam esse versatam in eo iudicio, in quo reus erat Clodius, ob id adulterium,
 quod cum Caesaris vxore in operto commiserat, violatis religionibus eius sacrificij, quod
¹ pro populo ficti dicitur, sic submotis extra conspectum omnibus viris, ² vt picturae
 quoque masculorum animalium contegantur. Atqui dati iudicibus nummi sunt: &
 quod hac etiamnum pactione turpius est, supra in super matronarum & adolescentulo-
 rum nobilium, ³ salarij loco exacta sunt. Minus crimine, quam absolutione, pecca-
 tum est. Adulterij reus, adulteria diuisit: nec ante fuit de salute securus, quam similes
 sui iudices suos reddidit. Haec in eo iudicio facta sunt, in quo, si nihil aliud, Cato testi-
 monium dixerat. Ipsa ponam verba Ciceronis, quia res fidem excedit: *Accersuit ad se,*
promisit, intercessit, dedit. Jam verò, o dij boni, rem perditam! etiam noscetes certarum mulierum, C
atque adolescentulorum nobilium introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt.
 Non vacat de pretio queri, plus in accessionibus fuit. Vis scueri illius vxorem? dabo il-
 lam. Vis diuitis? huius quoque tibi praestabo concubitum. Adulterium vbi feceris, da-
 mna. Illa formosa quam desideras, veniet: illius tibi noctem promitto, nec differo: in-
 tra comperendinationem, fides promissi mei stabit. Plus est distribuere adulteria, quam
 facere: illud est ⁴ matribus familiae denunciare, hoc illudere. Hi iudices Clodiani à se-
 natu petierant praesidium, quod non erat nisi damnaturis necessarium: & impetraue-
 rant. Itaque eleganter illis Catulus, absoluto reo: *Quid vos, inquit, praesidium à nobis pe-*
tebatis? an, ne nummi vobis eriperentur? Inter hos tamen iocos, impune tulit ante iudicium
 adulter, in iudicio leno: qui damnationem peius effugit, quam meruit. Quidquam fuif-
 se cor-

6. PVBICA QVIES.] *Quidam libri putrida, alij, putida: sed illud teneo, & ad publicam pacem refero.*

7. TVRTVRILLÆ SVNT.] *Vacillauimus ego atque alij in hoc loco. ecce vna Isidori (è Glossario nuper publicato) notula nos firmat, à Petro Scriucrio, erudito viro suggesta: Turturilla. ita dictus locus, in quo corruptelae fiebant, quod ibi turturi opera daretur, id est panem. Lego in extremo, id est ganex. Talia autem loca & homines tuti, non per honorem, sed contumeliam, & quia spernuntur.*

EPIST. XCVII. I. PRO POPVLO.] *Vide Ciceronem l. ad Atticum, omnia exsequentem. Fiebat autem sacrum hoc Bonae deae, per Virgines Vestae, id est, pro salute populi Romani.*

2. VT PICTVRAE QVOQVE.] *Inuenal. in Sat. VI. — sed omnes*

Nouerunt Mauri atque Indi, quae psalteria pe- D
 nem

Illuc, testiculi sibi conscius vnde fugit mus,

Intulerit, vbi velari pictura iubetur

Quaecumque alterius sexus imitata figurâ est.
 de ipso hoc Clodio, qui Psalteria habitum eò penetravit.

3. SALARIJ LÔCO.] *Mei & alij scripti, stillari loco. Sandè Stillarium aliquis interpretetur pro additameto vel auctario, quod supra legitimam mensuram in liquidis, velut stillando, datur. Et hinc metaphorâ. Ipse mox Seneca, accessionem vocat: & Cicero, mercedis cumulum.*

4. MATRIBVS FAMILIÆ DENVNCIARE.] *Velut imperium in eas exercere, & per minas ad aliam mittere, quod plus est, quam per blanditias surrepere & illudere.*

5. FLORA-

A se corruptius illis moribus credis, quibus libido non sacris inhiberi, non iudiciis poterat? quibus in eâ ipsâ quæstione, quæ extra ordinem senatusconsulto exercebatur, plus quàm quærebatur admissum est? Quærebatur, an post adulterium aliquis posset tutus esse: apparuit sine adulterio tutum esse non posse. Hoc inter Pompeium & Cæsarem, inter Ciceronem Catonemque commissum est: Catonem inquam illum, quo sedente negatur populus permisisse sibi postulare. Florales iocos nudandarum meretricum. Credis spe-ctasse tunc seuerius homines, quàm iudicasse? Et sicut, & facta sunt ista: & licentia ut-ribium, aliquando disciplinâ metuque, numquam sponte consideret. Non est itaque quòd credas, nunc plurimum libidini permissum esse, legibus minimum. Longè enim fruga-lior hæc iuuentus, quàm illa, est, cum reus adulterium apud iudices negaret, iudices apud reum confiterentur: cum stuprum committeretur rei iudicandæ causâ: cum Clodius iisdem vitis gratiosus quibus nocens, conciliaturas exercebat in ipsâ causæ dictione. Credat hoc quisquam? qui damnabatur vno adulterio, absolutus est multis. Omne rem-
Bpus Clodios, non omne Catones feret. Ad deteriora faciles sumus: quia nec dux potest, nec comes deesse: & res etiam ipsa sine duce, sine comite procedit: non prouidetur tantum ad vitia, sed præceps. Et, quod plerisque inemendabiles facit, omnium aliarum arti-um peccata, artificibus pudori sunt, offenduntque decerrantem: vitæ peccata delectant. Non gaudet nauigio gubernator euerso, non gaudet ægro medicus elato, non gaudet orator, si patroni culpâ reus cecidit: at contra, omnibus crimen suum voluptati est. Latatur ille adulterio, in quod irritatus est ipsâ difficultate: latatur ille circumscriptio-
Cfurtoque: nec antè illi culpa, quàm culpæ fortuna displicuit. Id prauâ consuetudine euenit. Alioqui ut scias, subesse animis, etiam in pessima abductis, boni sensum, nec ig-norari turpe, sed negligi; omnes peccata dissimulant, & quamuis feliciter cesserint, fru-ctu illorum vtuntur, ipsa subducunt. At bona conscientia prodire vult, & conspici: ipsas nequitia tenebras timet. Eleganter itaque ab Epicuro dictum puto, *Potest no-centi contingere vt lateat, latendi fides non potest.* Aut si hoc modo melius hunc explicari posse iudicas sensum: *Idè non prodest latere peccantibus, quia latendi etiam si felicitatem ha-bent, fiduciam non habent.* Ita est, tuta scelera esse possunt: secreta non possunt. Hoc ego repugnare sectæ nostræ, si sic expediatur, non iudico. quare? quia prima & maxima peccantium est pœna, peccasse. nec vllum scelus, licet illud fortuna exornet muneribus suis, licet tueatur ac vindicet, impunitum est: quoniam sceleris, in scelere, supplicium est. Sed nihilominus & hæc, & illa, secundæ pœnæ premunt ac sequuntur: timere semper & expauescere, & securitati diffidere. Quare ego hoc supplicio nequitiam libe-rem? quare non semper illam in suspenso relinquam? Illuc dissentiamus cum Epicuro, vbi dicit, nihil iustum esse naturâ, & crimina vitanda esse, quia vitari metus non pos-sit.

5. FLORALES IOCOS.] Vide Valerium lib. 11. cap. ultimo. Martialis, atque alij meminere.

6. CONCILIATURAS.] Lenocinia.

D 7. QUAM CULPÆ FORTVNA.] Id est, non aliter culpa displicuit, quàm si successus euentusque non placuit. ex voto non fuit.

8. POTEST NOCENTI CONTINGERE.] Reperio hæc ipsa in epistola Epicuri ad Menæceam: Οὐδ' ἐστὶ τὸ λάτρεαι τι ποιοῦντα παρὲν ὅτι λήσει, καὶ μὴ ἐλάτρεαι ὑπὸ τοῦ ἀπαρῶτος λαοῦ. μήχρη γὰρ κατὰ ἐσθλὴν ἀδελφὸν καὶ λήσει: Non est ut qui clam aliquid facit, confidat latere se semper, etiam si milles in præsentia lateat. Vsq̄ue ad finem enim incertum est an latebit.

9. HOC EGO REPVGNARE SECTÆ.] Stoica. Quid ita? quia Stoici peccatum ob ipsum fugi sperni-que volebant, ut virtutem amari ob ipsam. At Epicu-
 rei pœnia & pœnia in vitis spectabant. Neque profus damno, ait Seneca, neque pugnat nobiscum:

quia etsi in peccato malum est, tamen & pœnia secun-
 da adherent sequunturque, & earum aspectu, pecca-
 re etiam timeamus.

10. ET HÆC ET ILLA.] Puto melius, & illæ. Nimirum, & hæc prima dicta pœnia, & illæ, quæ se-
 quuntur.

11. VBI DICIT, NIHIL IUSTVM.] Dicit hoc in eadem illâ epistola ad Menæceam, sub finem: & mul-tis disputat, Ius aut Iniustitiam, commodum & in-commodum respicere tantum, neque idem semper aut vbi-que esse. Addit, quod huc facit: τὴν ἀδελφὸν ἢ καὶ ἐαντὶν κακὸν, ἀλλ' ἐν τῷ καὶ τὴν ὑποψίαν φοβῶ, εἰ μὴ λήσει ὑπὸ τῷ ποιοῦντων ἰφισυπότατος καὶ ἀσας: Iniustitiam per se & naturâ non esse malum, sed metu suspicionis, ne fortasse non lateat talium fa-cinorum vindices & exactores. At contra Stoici. Cicero 111. de Finibus: Minimè verò probatur huic disciplinæ (Stoica) de quâ loquor, aut Amici-tiam, aut Iustitiam, ob vtilitates adfiscisci, aut probati. Ius autem, quod ita dici appellarique possit,

fit. Hic consentiamus, mala facinora conscientiam flagellari, & plurimum illi tormentorum esse, eò quòd perpetua illam sollicitudo vrget ac verberat, quòd sponsoribus securitatis suæ non potest credere. Hoc enim ipsum ¹² argumentum Epicuri est, naturam nos à scelere abhorrere, quòd nulli non etiam inter tuta timor est. Multos fortuna liberat pœnâ, metu neminem. quare? quia infixâ nobis eius rei auersatio est, quam natura damnauit. Ideò numquam fides latendi fit etiam latentibus: quia coarguit illos conscientia, & ipsos sibi ostendit. Proprium autem est nocentium, trepidare. Malè de nobis actum erat, quòd multa scelera legem & iudicem effugiunt, & scripta supplicia: nisi illa naturalia & graua de presentibus soluerent, & ¹³ in locum patientiæ timor cederet.

EPIST. XC VIII.

SOLIS internis Bonis fidendum: alia venire, abire. Hoc meditandum, & omnia vt fugacia adspicienda, atque habenda. Preparandus itaque animus ad amissionem talium, & ad tolerandum obsirmandus. Quidni? alij tulerunt. Sequere exempla, imò ipse esto exemplum. Planè inter bonas vtilisque Epistola. ^B

NVM QVAM credideris felicem quemquam, ex felicitate suspensum. fragilibus innititur, qui aduentio latus est: exhibit gaudium, quod intrauit. At illud ex se ortum, fidele, firmumque est, & crescit, & ad extremum vsque profequitur: cetera quorum admiratio est vulgo, in diem bona sunt. Quid ergo? non vsui ac voluptati esse possunt? Quis negat? sed ita, si illa ex nobis pendent, non ex illis nos. Omnia quæ fortunam intuentur, ita fructifera ac iucunda fiunt, si quis habens illa, se quoque habet, nec in rerum suarum potestate est. Errant enim, mi Lucili, qui aut boni aliquid nobis, aut mali iudicant tribuere fortunam: materiam dat bonorum ac malorum, & initia rerum apud nos in malum bonumve exiturarum. Valentior enim omni fortunam animus est: in vtramque partem ipse res suas ducit, beatamque ac miseram vitam sibi causa est. Malus omnia in malum vertit, etiam quæ specie optimi venerant: rectus atque integer, corrigit praua fortunæ, & dura atque aspera ferendi scientiam mollit: idemque & secunda gratè excipit modesteque, & aduersa constanter atque fortiter. Qui licet prudens sit, licet exacto faciat cuncta iudicio, licet nihil supra vires suas tentet: non contingit illi bonum integrum illud, & extra minas fortunæ positum, nisi certus aduersus incerta est. Siue alios obseruare volueris (liberius enim inter aliena iudicium est) siue te ipsum fauore seposito, & senties hoc, & confiteberis, nil ex his optabilibus & caris vtile esse, nisi te contra leuitatem casus, rerumque casum sequentium, instruxeris: nisi illud frequenter & sine querelâ, inter singula damna dixeris: *Diis aliter visum est*. Imò mehercule, vt carmen fortius ac iustius petam, quo animum tuum magis fulcias, hoc dicito, quoties aliquid aliter quam cogitabas euenerit: *Diis melius*. Sic composito nihil accidet. sic autem componetur, si, quid humanarum rerum varietas possit, cogitauerit, antequam senserit. Si & liberos, & coniugem, atque patrimonium sic habuerit, tamquam non vtiq; semper habiturus: & tamquam non futurus ob hoc miserior, si habere desierit. Calamitosus est animus futuri anxius, & ante miseras miser, qui sollicitus est, vt ea quibus delectatur, ad extremum vsque permaneant. Nullo enim tempore conquiescet; & expectatione futuri, presentia, quibus frui poterat, amittet. In æquo est autem amissio rei, & timor amittendæ. Nec ideo præcipio tibi negligentiam. Quin verò metuenda declina; & quidquid consilio prospici potest, prospice: quodcumque læsurum est, multo antè quam accidar, spe-

possit, id esse Naturam, alienumque à Sapiente non modò iniuriam cuiquam facere, verum etiam nocere.

12. ARGUMENTVM EPICURI EST.] *Nen est,*

quia ipsum hoc negat, vt dixi. Legam, Epicure, est, vt compellet eum, & refutet.

13. IN LOCVM PATIENTIÆ.] *Vt ipsa supplicia patienter & subirent. Deterius est, quod alij, pœnitentiæ.*

EPIST.